

Article Info/Makale Bilgisi

✓Received/Geliş:16.12.2019 ✓Accepted/Kabul:22.01.2020

DOI: 10.30794/pausbed.660099

Araştırma Makalesi/ Research Article

Savut, E. (2020). "Geçmişten Bugüne Türkiye Siyasetinde Seçim İttifakları: Tercih Mi? Zorunluluk Mu?", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı 39, Denizli, s. 33-48.

GEÇMİŞTEN BUGÜNE TÜRKİYE SİYASETİNDE SEÇİM İTTİFAKLARI: TERCİH Mİ? ZORUNLULUK MU?

Emre SAVUT*

Özet

Bir ülkede uygulanan seçim sistemi, o ülkenin siyasal partileri arasında kurulabilecek ittifaklar üzerinde doğrudan belirleyicidir. Türk siyasî tarihinde gerçekleştirilen seçimlere bakıldığında, hem çoğunluk sisteminin hem de ülke ya da seçim çevresi barajlı orantılı temsil sistemlerinin uygulandığı dönemlerde, bu sistemlerin siyasî partiler arasındaki ittifak tercihlerine etkisi ile karşılaşmak mümkündür. Bununla birlikte Türkiye’de 2017 yılında hükümet sisteminde yaşanan değişiklik ve 2018 yılında seçim ittifaklarının yasal bir zemine kavuşturulması, seçim ittifaklarına sistem içerisindeki belirleyici rolleri açısından farklı bir gözle bakılması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Çalışmada öncelikle, Türk siyasî tarihindeki seçim ittifakları ve seçim sistemlerinin bu ittifaklar üzerindeki etkisi arşiv araştırması yoluyla incelenecektir. Ardından ittifak sisteminin uygulanmadığı son yerel ve genel seçimler ile ittifak sisteminin uygulandığı yerel ve genel seçimler karşılaştırılarak, cari Türkiye siyasetinde seçim ittifaklarının belirleyici rolü değerlendirilecektir. Bu noktada seçim ittifaklarının genel seçimler açısından bir zorunluluk, yerel seçimler açısından ise bir tercih olduğunu söylemek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Seçim İttifakları, Seçim Sistemi, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi, 7102 Sayılı Kanun.

ELECTORAL ALLIANCES IN TURKISH POLITICS FROM PAST TO PRESENT: CHOICE OR OBLIGATION

Abstract

The electoral system implemented in a country is a direct determinant of the alliances that can be established between the political parties of that country. Considering the elections held in Turkish political history, when both plurality voting and proportional representation with an electoral threshold of the country or the electoral district were implemented, it is possible to see such electoral systems had an impact on the alliance preferences between political parties. However, the change in the political system in 2017 and establishing a legal basis for the electoral alliances in 2018 in Turkey have urged to consider electoral alliances from a different perspective in terms of their decisive roles within the system. This study will first examine the electoral alliances in Turkish political history and the effect of the electoral systems on these alliances through archival research. Then, the decisive role of electoral alliances will be evaluated in the prevailing politics of Turkey by comparing the latest local and general elections where the alliance system was not implemented and the ones with the alliance system. Herein, it is possible to assert that election alliances are an obligation for general elections but a choice for local elections.

Keywords: Electoral Alliances, Electoral System, Presidential Government System, Law No. 7102

*Dr. Öğr. Üyesi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, BURDUR. e-posta: esavut@mehmetakif.edu.tr (orcid.org/ 0000-0002-5671-1771)

1. GİRİŞ

Bireyler, gruplar, devletler vb. arasındaki anlaşma, uyuşma, bağlaşma olarak tanımlanabilecek ittifak kavramı, taraflar arasındaki karşılıklı ortak yarara dayanan bir ilişkiyi ifade eder. Seçim ittifakı ise siyasal aktörler arasında genel ve/veya yerel seçimlerden azami faydayı sağlayabilmek için kurulan birlikteliktir. Bir ülkede gerçekleştirilen seçimlerde kullanılan geçerli oyların sonuca nasıl yansıtacağını belirleyen teknikleri ifade eden seçim sistemleri, siyasal yapı içerisindeki aktörlerin davranışları üzerinde doğrudan etkilidir. Bu yapının en önemli aktörlerinden biri olan siyasî partiler arasındaki ittifak arayışları, seçim sistemlerinin belirleyici olduğu siyasî davranışlardan biridir.

Seçim sistemlerinin siyasî ittifaklar üzerindeki etkisini, Türkiye siyaseti özelinde somut örneklerle izlemek mümkündür. Tarihsel süreç içerisinde Türkiye siyasetinde başarı ya da başarısızlıkla sonuçlanan çok sayıda ittifak girişimi söz konusudur. Bununla birlikte 2017 yılındaki Anayasa değişiklikleri ile fiilen cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçilmesi, cumhurbaşkanı seçiminde salt çoğunluğun aranıyor olması ve 2018 yılındaki yasal düzenleme ile seçim ittifaklarına yasal bir meşruluk zemini kazandırılması bu ittifaklara farklı bir gözle bakılması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bu anlamda çalışma, cari Türkiye siyasetinde seçim ittifaklarının belirleyici rolünü ortaya koyma ihtiyacından hareketle kaleme alınmıştır.

Seçim ittifaklarına ilişkin literatür incelendiğinde, doğrudan seçim ittifaklarını konu alan çalışmalardan ziyade konunun çok büyük oranda seçim sistemleri içerisinde ele alındığı görülmektedir. Bu çalışmalar, seçim sistemlerinin sahip oldukları teknik özellikler nedeniyle yarattıkları siyasal sonuçlar açısından seçim ittifaklarına imkân verip vermediği noktasında toplanmaktadır ve temeli Maurice Duverger tarafından ortaya atılan düşünceler, bu konudaki çalışmaların esas çıkış noktasını oluşturmaktadır (Duverger, 1974). Türkiye’de ise seçim ittifaklarına ilişkin çalışmaların özellikle yukarıda bahsedilen tarihsel kırılma noktalarından hareketle çok yeni olduğunu söylemek mümkündür. Konu hakkında yapılan çalışmalar genel olarak incelendiğinde, konunun özellikle 24 Haziran 2018 genel seçimleri özelinde ele alındığı ve ittifak sisteminin siyasî partiler için ne gibi sonuçlar doğurduğunun incelendiği görülmektedir. (Miş, 2018; Miş ve Duran, 2018a; Bilgili, 2019; Ünal, 2019). Bununla birlikte seçim ittifaklarının söylem düzeyinde gündeme gelmesinin ardından, ittifak sisteminin uygulanmadığı son genel seçimler olan 1 Kasım 2015 seçimlerinin sonuçları kullanılarak ittifak benzetimlerinin (simülasyon) gerçekleştirildiği ve parti sistemlerine ilişkin gelecek senaryolarının tasarlandığı çalışmalar da söz konusudur (Çınar ve Göksel, 2018; Gürsel ve Acar, 2018; Çınar ve Göksel, 2019). Literatürde ayrıca seçim ittifaklarının seçmen tarafından nasıl algılandığını ortaya koymayı amaçlayan (Aksoy, 2019), ittifakların demokratikleşme ve özgürleşme aracı işlevi göreceğini savunan (Oğuz, 2019), seçim ittifaklarını temsilde adalet ilkesi çerçevesinde inceleyen (Barın, 2019; Çirkin, 2019), ve seçim ittifaklarına ilişkin genel bir kavramsal çerçeve çizen (Miş ve Duran, 2018b) müstakil çalışmalarla da karşılaşmıştır. Konu hakkında yazılmış lisansüstü çalışmalara bakıldığında ise biri doktora diğeri yüksek lisans düzeyinde olmak üzere iki çalışma söz konusudur. Benzer içeriklere sahip bu çalışmalarda seçim sistemleri ile seçim ittifakları arasındaki ilişki detaylı bir şekilde incelenmiş ve ardından Türk siyasî tarihinde kurulmuş seçim ittifaklarına yer verilmiştir (Uzun, 2018; Bilgili, 2019). Literatürde 2019 yerel seçimlerinde kurulan ittifakların siyasî anlamını analiz eden bir çalışma ile karşılaşılmamıştır. Ayrıca, Türkiye’de seçim ittifaklarına ilişkin yazına bakıldığında, geçmişte kurulmuş ya da kurulmaya çalışılmış seçim ittifakları ile mevcut ittifak yapılanmalarını bir arada ele alan bir çalışma söz konusu değildir. Bu anlamda çalışma, seçim ittifaklarını geçmişten günümüze bir bütünlük içerisinde ele alarak toparlayıcı bir kaynak niteliği kazanmayı ve böylelikle alan yazınına katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Türkiye’de seçim ittifaklarının bir zorunluluk mu yoksa bir tercih mi olduğuna ilişkin olarak belirtmek gerekir ki, seçim ittifaklarının zorunluluk oluşu seçim sistemlerinin bir siyasi partinin sistem içerisinde aktif bir aktör olarak yer almasına izin verip vermemesine ve yine uygulanan seçim sisteminin uygulandığı ülkedeki siyasal dinamikler de dikkate alındığında sistemin işleyişini mümkün kılıp kılmadığına bağlıdır. Seçim ittifakının bir tercih oluşu ise siyasal partilerin sistem içerisinde kendilerine biçtikleri role ve sistemden azamî faydayı sağlamak isteyip istemediklerine göre değişmektedir.

Daha önce de belirtildiği gibi bu çalışma öncelikle, cari Türkiye siyasetine seçim ittifaklarının etkisini, ittifak sisteminin uygulanmadığı son yerel ve genel seçimler ile ittifak sisteminin uygulandığı ilk genel ve yerel

seçimleri karşılaştırarak ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışma bu anlamda, hem genel ve yerel seçimleri bir arada analiz etmesi hem de seçim ittifaklarının tek tek partilere değil siyasal sisteme etkisini değerlendirmesi noktasında diğer çalışmalardan ayrılmaktadır. Çalışmada bu aşamada yararlanılan tek veri kaynağı Yüksek Seçim Kurulu'nun seçim arşividir. Çalışmada güdülen bir diğer amaç ise Türkiye siyasetinde seçim sistemlerinin seçim ittifakları üzerindeki etkisini somut örneklerle ortaya koymaktır. Bu noktada yerel ve genel seçim tarihlerinden 3 ay öncesinden başlanarak gerçekleştirilen arşiv taraması Milliyet ve Cumhuriyet gazetelerinin veri tabanları üzerinden gerçekleştirilmiş, elde edilen veriler içerik analizinden kaçınılarak değerlendirilmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde seçim sistemlerine ilişkin kavramsal bir çerçeve çizilecek ve ardından seçim sistemleri ile seçim ittifakları arasındaki ilişki kuramsal düzeyde ele alınacaktır. İkinci bölümde ise Türk siyasî tarihinde dönemler itibarıyla uygulanmış seçim sistemleri ve bu dönemlerdeki ittifak girişimleri incelenecektir. Üçüncü bölüm, 2018 yılında çıkarılan 7102 sayılı kanun sonrasında kurulan seçim ittifaklarını ve bu ittifaklar ile girilen seçimlerin sonuçlarını içermektedir. Çalışmanın başlığında yer alan seçim ittifaklarının bir tercih mi yoksa bir zorunluluk mu olduğu sorusu bu bölümdeki bulgular yardımıyla cevaplanacaktır. Son bölüm ise bulguların tartışılmasına ve sonuçlandırılmasına ayrılmıştır.

2. SEÇİM SİSTEMLERİ VE SEÇİM İTTİFAKLARI

Bir ülkede uygulanmakta olan seçim sistemi o ülkedeki siyasal partilerin niteliksel ve niceliksel karakterlerine de doğrudan etki etmektedir. Bir başka ifadeyle söylemek gerekirse seçim ve hükümet sistemleri, hangi ideolojik eğilimlerin sistem içerisinde dominant ve/veya anahtar konumda olacağını, siyasal partilerin sistem ve birbirleri ile olan ilişkilerini ve sistemde egemen olan siyasal partilerin sayısal karakterini yani parti sistemlerini belirleme gücüne sahiptirler.

2.1. Seçim Sistemlerine İlişkin Kavramsal Çerçeve

Seçim sistemi kavramı, bir ülkede uygulanan ve seçmenler tarafından kullanılan geçerli oyların değerlendirilmesini, seçime konu olan kamu görevine kimin/kimlerin hangi yöntem ve tekniklerle seçileceğini ifade eder (Türk, 2006: 77). Seçim sistemlerini, uygulanan teknik usullere göre sınıflandırmak mümkündür. Seçim sistemleri ülkeden ülkeye farklılık gösterebileceği gibi bir ülkede uygulanan seçim sistemi de mutlak/değişmez nitelikte değildir. Dünya üzerinde uygulanan seçim sistemlerine bakıldığında seçmenin adayı mı yoksa partiyi mi seçeceği, seçmenlerin belirli bir bölgelendirmeye göre sınıflandırıp sınıflandırılmayacağı, seçim çevresinden seçilecek aday sayısı, seçilecek adayın basit çoğunlukla mı yoksa salt çoğunlukla mı seçileceği gibi konularda farklı teknikleri kabul eden seçim sistemlerinin uygulanması söz konusudur (Heywood, 2018: 313-314). Uygulanan bu farklı tekniklerden ve temsilde adalet-yönetimde istikrar ilkelerinin bir araya getirilme kaygısından hareketle, seçim sistemlerinin çoğunluk sistemi, orantılı (nispi) temsil sistemi ve karma sistem olmak üzere 3'e ayrılarak incelenmesi mümkündür:

a. Çoğunluk Sistemleri: Bu sistem en basit şekliyle, bir seçim çevresinden seçmenlerin kullandığı geçerli oyların salt çoğunluğunu yani yarısından bir fazlasını ya da basit çoğunluğunu alan parti veya adayın seçimi kazanması esasına dayanmaktadır (Dursun, 2008: 351). Çoğunluk sistemleri de kendi içerisinde tek-turlu çoğunluk sistemi ve iki turlu çoğunluk sistemi olarak ikiye ayrılır. Tek turlu çoğunluk sisteminde, bir seçim çevresinde en çok oyu alan partinin tüm adayları ya da en çok oyu alan aday seçimi kazanmış olur. Tek turlu çoğunluk sisteminde eğer, ülke sadece bir milletvekili çıkararak seçim bölgelerine bölündüyse buna tek-isimli tek-turlu çoğunluk sistemi; ülke birden fazla milletvekili çıkararak seçim çevrelerine bölündüyse buna listeli tek-turlu çoğunluk sistemi denir. Listeli tek-turlu çoğunluk sisteminde o seçim çevresindeki oyların çoğunluğunu alan parti, milletvekilliklerinin tamamını kazanmış olur. İki turlu çoğunluk sisteminde ise seçimin iki turda yapılma ihtimali söz konusudur. Buna göre birinci turda aday veya partilerin geçerli oyların salt çoğunluğunu alması gereklidir. Aksi durumda seçim ikinci tura kalacaktır. Tek turlu çoğunluk sistemindeki tek isimli-listeli ayırımı iki turlu çoğunluk sistemi için de geçerlidir (Gözler, 2007: 134-137).

b. Orantılı (Nispi) Temsil Sistemleri: Siyasal partilerin seçimden aldıkları oy oranında sandalye sayısına sahip olması esasına dayanan bu sistemde her seçim çevresinden birden çok adayın seçilmesi söz konusudur. Bu nedenle partilerin seçim listelerinde gösterecekleri adayların sıralaması çok önemlidir (Türk, 2006: 84). Orantılı

temsil sistemi büyük oranda seçim çevreleri düzeyinde uygulanmaktadır. Bununla birlikte istisnai nitelikte de olsa ulusal düzeyde de uygulanması söz konusudur. Orantılı temsil sisteminin ulusal düzeyde uygulanmasında bütün ülke seçim çevresi olarak kabul edilir ve milletvekillikleri bu ulusal seçim çevresinden partinin veya bağımsız aday ise adayın kendisinin aldığı oy oranında belirlenmesi ile seçilir. Seçim çevresi düzeyinde orantılı temsil sisteminin uygulanmasında ise her parti seçim çevresinden çıkan milletvekili sayısı kadar aday gösterir ve o seçim çevresinde çıkaracağı milletvekili sayısı aldığı oy oranına göre belirlenir (Gözler, 2007: 137-139). Orantılı temsil sisteminde artık oyların nasıl dağıtılacağı önemli bir sorundur ve bu sorunun çözümüne yönelik çeşitli yöntemler geliştirilmiştir. En büyük artık usulü, en kuvvetli ortalama usulü, millî bakiye (ulusal artık) sistemi, d'Hondt usulü ve sainte-lague sistemi artık oyların dağıtımını konusunda geliştirilen yöntemlerdir. Ancak bu çalışmanın içeriği açısından, Türkiye'de uygulanmış sistemler olmaları nedeniyle sadece millî bakiye ve d'Hondt sistemlerinden kısaca bahsetmek yeterli olacaktır.

Millî bakiye sistemi her bir seçim çevresinde değerlendirilemeyen oyların ulusal düzeyde toplanarak, dağıtılmamış milletvekili sayısına bölünmesi yoluyla yeni bir sandalye dağılımına gidilmesi esasına dayanır. Bu sistem partilerin aldıkları oy oranına yakın bir temsil gücüne ulaşmalarını sağlamaktadır (Dursun, 2008: 361). D'hondt sisteminde ise her partinin seçim çevresinde aldığı oylar önce 1'e, sonra 2'ye ve sırasıyla o seçim çevresinden çıkarılacak milletvekili sayısına kadar bölünür ve çıkan sonuçlar büyükten küçüğe sıralanarak hangi partinin kaç sandalye kazandığı belirlenir (Çam, 2011: 496)

Orantılı temsil sistemlerinden bahsederken baraj uygulamalarına da kısa bir parantez açmak gerekir. Çünkü bu uygulama, Türk siyasal hayatı açısından kurulan seçim ittifaklarının temel belirleyicilerinden biri olmuştur.

Orantılı temsil sistemlerinin küçük partilerin lehine olduğu ve temsilde adalet açısından oldukça elverişli olduğu kabul edilse de bu sistem yönetimde istikrar ilkesi açısından siyasal istikrarsızlığı beraberinde getirdiği için eleştirilmektedir. Bu sorunu ortadan kaldırmak, yani yönetimde istikrarın sağlanması adına hayata geçirilen uygulamalardan biri seçim barajı uygulamasıdır. Seçim barajı uygulamalarını kendi içerisinde öncelikle seçim çevresi düzeyinde ve ulusal düzeyde olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür. Seçim çevresi düzeyinde baraj uygulamaları ise basit seçim sayılı, yüzde oranlı ve onda oranlı baraj uygulamaları şeklinde sınıflandırılır. Buna göre, basit seçim sayılı baraj sisteminde bir seçim çevresinde kullanılan geçerli oyların o seçim çevresinde çıkarılacak temsilci sayısına bölünmesi neticesinde ortaya çıkan rakam, o seçim çevresinin barajı olarak kabul edilir. Dolayısıyla bu rakama ulaşamayan aday ve/veya partiler o seçim çevresinden temsilci çıkaramazlar (Varlık&Ören, 2001: 48). Yüzde oranlı baraj uygulamasında ise bir seçim çevresinde kullanılan toplam geçerli oyların belirli bir yüzdesini geçemeyen aday ve/veya partilerin o seçim çevresinden temsilci çıkaramaması söz konusudur. Yüzde oranlı baraj uygulamasına esas itibarıyla çok yakın olan onda oranlı baraj uygulamasında ise seçim çevresindeki barajın belirlenmesinde belirli bir yüzdelik oran yerine ondalık oran tercih edilmektedir. Örneğin %10 seçim barajı yerine 1/10 seçim barajı ifadesi tercih edilir (Türk, 2006: 97-98). Ulusal düzeyde uygulanan seçim barajında ise seçime katılan siyasal partilerin mecliste temsil gücüne ulaşabilmeleri için ülke genelinde kullanılan geçerli oyların belirli bir yüzdesinde oy sayısına ulaşması gereklidir.

c. Karma Sistemler: Karma sistemler, belirli bir oran üzerinden belirlenmiş ulusal baraj ile seçim çevresi barajının beraber uygulandığı ve/veya parlamento üyelerinin bir kısmının çoğunluk sistemiyle bir kısmının da orantılı temsil sistemiyle seçildiği sistemleri ifade ederler. (Aydoğdu, 2015: 107,110; Gözler, 2007: 143). Tercih edilen seçim sisteminin belirlenmesinde ulaşılmak istenen siyasal amacın belirleyici bir rol oynadığı düşünüldüğünde, çoğunluk ve nispi temsil sistemlerinden alınacak özelliklerle çok sayıda karma sistem yaratmak mümkündür (Teziç, 2012: 352).

Seçim sistemlerinin siyasal sonuçlar doğurduğu en önemli alanlardan biri seçim ittifaklarıdır. Ancak seçim sistemlerinin seçim ittifaklarının oluşumuna etkisini ele almadan önce kısa bir parantez açarak seçim ittifakları konusunda kavramsal bir ikiliğe yer vermek faydalı olacaktır. Bu ikilik seçim öncesi ittifaklar ve seçim sonrası ittifaklar ayrımına işaret eder. Bu ayrımda seçim sonrası ittifaklar, siyasî partilerin seçim sonrasında bir araya gelerek hükümetin kurulma sürecinde işbirliği yapmasını ya da koalisyon oluşturmalarını ifade eder. Seçim öncesi ittifakları ise siyasî partilerin seçimde yapacakları işbirliğini, tek bir liste altında seçime girmeyi ya da bir

aday lehine seçimden çekilmeyi ifade eder (Miş ve Duran, 2018b: 10). Bu anlamda çalışmanın içeriği açısından bahsedilen seçim ittifaklarının seçim öncesi kurulan ittifaklar olduğunu belirtmek gereklidir.

2.2. Seçim Sistemlerinin Seçim İttifaklarına Etkisi

Bir siyasal davranış olarak seçim ittifakları, seçim sistemlerinin ortaya çıkardığı ihtiyacın bir sonucudur. Bir başka ifadeyle siyasî partiler, seçim sistemlerinin olası çıktıklarının kendileri için yaratacağı avantajlı veya dezavantajları durumları analiz ederek kendileri için bir strateji belirlerler. Seçim ittifakları da belirlenebilecek bu stratejilerden biridir.

Seçim sistemlerinin seçim ittifakları üzerindeki etkisini öncelikle çoğunluk sistemi açısından ele alacak olursak, bu sistemin genel itibarıyla seçim ittifaklarını teşvik eden bir karaktere sahip olduğunu söylemek mümkündür. Ancak bu konuda alan yazınında tek turlu çoğunluk sistemi ile iki turlu çoğunluk sistemi arasında seçim ittifakları açısından bir ayrıma gidildiği görülmektedir ve tek turlu çoğunluk sisteminin seçim ittifakları açısından dezavantajlı olduğu kabul edilmektedir (Teziç, 2012: 335-336). Buna göre tek turlu çoğunluk sisteminde iki büyük partinin egemenliği söz konusudur ve bu iki büyük partinin dışında kalan partilerden birinin seçmeni kendi partisinin kazanamayacağından hareketle "ikinci en iyi tercihine" yönelecektir ve böylelikle partiler arasında değil ama seçmen nezdinde sandıkta kurulan bir ittifak söz konusudur (Erdoğan, 1999). Ancak bu noktada Maurice Duverger, konuya ilişkin farklı bir pencere daha açarak, tek turlu çoğunluk sisteminin ittifaklara etkisinde sistemdeki parti sayısının da belirleyici olduğunu dile getirmiştir. Buna göre iki partili sistemlerde tek turlu çoğunluk sistemi partilerin tam bağımsızlığını sağlarken, çok partili bir sistemde tek turlu çoğunluk sisteminin uygulanması ittifakları teşvik edici bir niteliktedir (Duverger, 1974: 419). Duverger'in açtığı bu parantezi, aşağıda da bahsedileceği üzere Türkiye örneğinde 1957 yılındaki ittifak arayışlarında somut olarak görmek mümkündür.

İki turlu çoğunluk sistemi ise yapısı itibarıyla seçim ittifaklarının kurulabilmesinde gayet elverişli bir sistemdir. İki turlu çoğunluk sisteminde ilk turda salt çoğunluk arandığından, bu çoğunluğun sağlanamadığı durumlarda ikinci tura geçilir ve ikinci tura katılma hakkına sahip olan ve aralarında ideolojik yakınlık olan siyasî partiler arasında, rakibi zayıflatabilmek adına seçim ittifaklarının kurulma ihtimali söz konusudur (Teziç, 2012: 337). Bununla birlikte iki turlu çoğunluk sisteminde, ilk turda çoğunluğun sağlanamaması durumunda gerçekleştirilecek ikinci tur seçimlerinde ilk turda en çok oyu alan iki adayın/partinin seçime girmesi öngörülmüş ise seçim ittifaklarının ilk turda gerçekleşme ihtimalini de göz ardı etmemek gerekir. Türkiye'de cumhurbaşkanı seçiminde uygulanan cari seçim sistemi bu duruma karşılık gelen bir niteliktedir.

Orantılı temsil sistemleri ise öz itibarıyla her partiye alınan oy oranında temsil imkânı sağladıkları için seçim ittifaklarının kurulması açısından bir ihtiyaç ortaya çıkarmazlar (Duverger, 1974: 419). Orantılı seçim sistemleri bu saf anlamıyla seçim sistemlerinin temsilde adalet ilkesini sağlama noktasında elverişli görünmektedir. Ancak yine seçim sistemlerinin bir başka önemli ilkesi olan yönetimde istikrar açısından sorunlu bir sistemdir. Orantılı temsil sistemlerinde bu konudaki açık, baraj uygulamaları ile kapatılmak istenmektedir. Orantılı seçim sistemlerinin seçim ittifakları ile olan ilişkisi de bu noktada karşımıza çıkmaktadır. Orantılı temsil sistemindeki baraj uygulamaları büyük partiler için avantaj sağlamakta, küçük partilerin ise temsil gücü elde etmesini oldukça zorlaştırmaktadır. Bu noktada seçim ittifakları küçük partilerin temsil gücü elde etmesini sağlayacak en önemli araçlardan biridir (Duverger, 1974: 422). Sistemin küçük partileri seçim öncesinde kurulacak ittifaklar içerisinde bir araya gelerek sistemin önlerine koyduğu baraj engelini aşmayı amaçlayabilirler.

Seçim sistemlerinin siyasal yaşama etkisini statik ve dinamik sonuçlar olarak ikiye ayıran Emre Erdoğan, seçim ittifaklarını dinamik sonuçlar kapsamında değerlendirmiştir. Seçim sistemlerinin dinamik sonuçları ile kastedilen, seçmenlerin veya partilerin siyasal davranışlarını seçim sisteminin çıktıklarına göre belirlemesidir. Bu noktada Emre Erdoğan da seçim sistemlerinin dinamik bir sonuç olarak seçim ittifaklarına etkisi konusunda Duverger ile paralel görüşleri benimsemiştir. Ona göre de çoğunluk sisteminin uygulanması durumunda mecliste temsil imkânı azalacak olan küçük partilerin kendi aralarında ittifak kurmaları beklenen bir sonuç olarak kabul edilmektedir. Buna karşın orantılı temsil sistemlerinin her partiye kendi aldığı oy oranında temsilci kazanma şansını veriyor olması, partilerin müstakil hareket etmesini kolaylaştırmaktadır ancak orantılı temsil sistemlerindeki baraj uygulamaları da seçim ittifaklarının oluşumunda önemli bir unsur olarak görülmüştür (Erdoğan, 1999).

Seçim sistemlerinin farklı değişkenlerle sınıflandırılmasına göre seçim sistemleri üzerinde değişen etkilerinden bahsetmek mümkündür. Ancak çalışmanın içeriği açısından Türkiye’de uygulanan seçim sistemlerini incelemek yeterli olacaktır. Zira bu seçim sistemlerin Türk siyasî hayatındaki ittifak girişimlerine etkisini somut örneklerle görmek mümkündür.

3. TÜRKİYE’DE UYGULANAN SEÇİM SİSTEMLERİ VE KURULAMAYAN VEYA MUVAZAALI KURULAN İTTİFAKLAR

Türkiye’de uygulanan seçim sistemleri tarihine baktığımızda 1946-1960 döneminde liste usullü çoğunluk sisteminin uygulandığı görülmektedir. Bu sistem, bir seçim çevresinde oyların basit çoğunluğunu alan partinin o seçim çevresindeki tüm milletvekilliklerini kazanması esasına dayandığı için temsilde adalet ilkesi açısından son derece sorunlu bir yapıdadır (Özbudun, 2011: 93). Bir başka ifadeyle seçimlerde alınan oy oranının Meclis’e yansımaları noktasında orantısız bir durum ortaya çıkmaktadır. Nitekim 1950, 1954 ve 1957 yıllarında gerçekleştirilen seçimlerden birinci parti olarak çıkan Demokrat Parti (DP), aldığı oy oranının çok daha üzerinde Meclis’te temsil oranına ulaşmıştı. Örneğin 1950 seçimlerinde ülke genelinde %53.3 oranında oy almasına karşın DP, Meclis’teki sandalyelerin %83.8’ini kazanmıştı. Parti ittifakları açısından düşünüldüğünde, bu dönemdeki ittifak arayışları da DP’nin egemen konumunu sonlandırmak amacıyla gerçekleştirilmişti.

Mayıs 1954’te gerçekleştirilecek genel seçimler öncesinde muhalefet partileri arasında seçime ortak liste ile girme düşüncesi ortaya çıkmaya başladı. Bu bağlamda Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ile Cumhuriyetçi Millet Partisi (CMP) arasında başlayan ortak liste görüşmeleri başlangıçta olumlu bir seyir izlese de özellikle CHP içerisinden yükselen muhalefet ve iki tarafın uzlaşmaz istekleri nedeniyle bir sonuca bağlanamadı (Milliyet, 20 Mart 1954).

1957 seçimlerine gidilen süreçte DP’nin sistemdeki egemen konumunu engelleyebilmek adına muhalefet partileri arasındaki ittifak arayışları yeniden gündeme geldi. Ancak 1954 yılından farklı olarak bu seçimler öncesindeki ittifak arayışları daha kuvvetli ve daha gerçekleşmeye yakın bir görünüm sergilemekteydi. Kaldı ki muhalefet partileri bu seçimlerde kuracakları ittifakı bir zorunluluk olarak kabul etmekteydiler. 1954 yılındaki CHP-CMP arasındaki ittifak arayışına 1957 seçimlerinde Hürriyet Partisi (HP) de eklenmişti. Üç muhalefet partisi arasındaki ittifak ihtimalini güçlendiren husus ise Bursa’da yapılan bir muhtarlık seçiminde CMP ve HP’nin desteğini alan CHP adayının DP adayının önünde seçimi kazanması oldu (Milliyet, 15 Temmuz 1957). Muhalefet partileri gerçekleştirilen bir dizi görüşme sonucunda yayınladıkları bir bildiri ile seçimlerde kurulacak işbirliği konusunda anlaşmaya vardıklarını açıkladılar. Yapılan açıklamada partilerin kontenjanlar konusunda da anlaşığı ve varılan fikrî anlaşmanın fiiliyata dökülmesi aşamasına gelindiği belirtilmekteydi (Cumhuriyet, 22 Ağustos 1957). Ancak muhalefet partilerinin bu işbirliği girişimi DP iktidarı tarafından hayata geçirilen bir yasal düzenleme ile sonuçsuz bırakıldı. 27 Ekim 1957 günü gerçekleştirilecek seçimlerden kısa süre önce, 11 Eylül 1957 tarihinde kabul edilen ve 13 Eylül 1957 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanan 7053 sayılı *Milletvekilleri Seçimi Kanununun 35 ve 109 uncu Maddelerinin Tadiline ve Bu Kanuna Muvakkat Bir Madde İlâvesine Dair Kanun*’un 1. maddesinde siyasî partilerin il veya ilçe teşkilatlarını kurmuş oldukları her seçim çevresinde seçime bağımsız olarak girmek ve o seçim çevresinden seçilecek milletvekili sayısı kadar aday göstermek zorunda olduğu belirtildi ve bu zorunluluğa uymayan partilerin bütün seçim çevrelerinde seçime girme haklarını kaybedecekleri ifade edildi (Resmî Gazete, Sayı:9705). Bu yasal değişiklikten sonra muhalefet partilerinin ortak listede seçime girme ihtimalleri ortadan kalkmış oldu.

27 Mayıs 1960 Askerî Darbesi’nden sonra Türkiye’de uygulanan seçim sisteminde de değişikliğe gidildi. Buna göre 1961-1965 döneminde Millet Meclisi seçimleri için seçim çevresi barajlı d’Hondt sistemi; 1961-1964 döneminde Cumhuriyet Senatosu seçimleri için liste usullü çoğunluk sistemi; 1965-1968 döneminde her iki meclis için de millî bakiye sistemi ve 1969-1980 döneminde barajsız d’Hondt sistemi uygulanmıştır (Tuncer, 2006: 169). Bu dönemde hem askerî müdahale(ler)in yarattığı ortam hem de hukukî sınırlılıklar nedeniyle siyasî partiler arasında somut bir ittifak söz konusu olmadı. Sadece 1977 seçimleri yaklaşırken Süleyman Demirel liderliğindeki Adalet Partisi (AP) ile Alparslan Türkeş’in liderliğindeki Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) arasında, AP liderinin başlattığı, ancak söylem düzeyinde kalan bir yakınlaşma söz konusu oldu. Ancak işbirliğinin MHP kanadı bu ihtimali başından reddetmişti (Cumhuriyet, 15 Nisan 1977).

12 Eylül 1980 Askerî Darbesi’nin ardından 1983 yılında gerçekleştirilen ilk seçimlerde ülke ve seçim barajlı d’Hondt sistemi uygulandı. Bu sistem ile hem siyasal sistemdeki kutuplaşmaların önüne geçmek hem de

koalisyon hükümetleri olasılığını ortadan kaldırmak amaçlanmıştı (Alkan, 2006: 162). 1983 yılındaki seçimlere giden sürecin doğrudan Millî Güvenlik Konseyi'nin denetiminde ilerlediği ve seçime girecek partilerin Konsey'in onayına tabii olduğu dikkate alındığında bu seçimlerde herhangi bir ittifak girişimi söz konusu değildi. 1983 seçimlerinde uygulanan 2839 sayılı Milletvekili Seçim Kanunu'nun küçük partilerin aleyhine olan yapısı, 1986 ve 1987 yıllarında yapılan değişikliklerle daha da pekiştirildi. Bu değişikliklerle hem seçim çevre barajının belirlenme usulü değiştirilerek baraj yükseltildi hem de kontenjan sistemi getirilerek büyük partilerin gücü arttırıldı (Özbudun, 2011: 96). 1987 seçimlerine gidilirken Anavatan Partisi'nin (ANAP) sistemdeki egemen konumuna ve baraj tehlikesine karşı sol partiler arasında ittifak arayışı gündeme geldi. Bu konuda ilk adım Sosyal Demokrat Halkçı Parti (SHP) lideri Erdal İnönü'den geldi ve Demokratik Sol Parti (DSP) ile birleşme teklifini Bülent Ecevit'e sundu. İnönü'nün teklifi sol partilerin tek bir çatı altında toplanmasını önermekteydi. Buna karşın DSP, SHP ile seçim çevreleri bazında bir anlaşma yapılarak, bir partinin aday gösterdiği seçim çevresinde diğer partinin seçime katılmaması önerisini gündeme getirdi. Bu öneri karşısında SHP, kendilerinin sosyal demokrat ideolojinin iktidara gelmesini amaçladığını DSP'nin ise baraj kaygısıyla sadece kendisini düşündüğünü öne sürerek olumsuz bir tavır sergiledi ve iki parti arasındaki işbirliği ihtimali rafa kalktı (Milliyet, 24 Eylül 1987). Çift barajlı d'Hondt ve kontenjan uygulamasının bir arada uygulandığı bu sistem, küçük partiler lehine az da olsa olumlu kabul edilebilecek küçük değişikliklerle 1991 seçimlerinde de uygulandı. Ancak bu seçimlerdeki ittifak arayışları bir önceki seçime göre çok daha kararlı bir karakter sergilemişti. Nitekim mevzuatın etrafından dolanarak kurulabilen ilk muvazaalı ittifak bu seçimlerde sahneye çıkmıştı.

1991 seçimleri öncesinde, mevcut seçim sistemindeki baraj uygulaması küçük partileri Meclis dışında kalma kaygısı nedeniyle ittifaka yöneltti. Bu seçimlerde de DSP-SHP birleşmesi yeniden gündeme geldi ancak 1987'de olduğu gibi bir sonuç alınamadı. SHP, DSP ile kuramadığı işbirliğinin ardından sol siyasette yeni bir birlikteliğe yöneldi ve solun yeni aktörü Halkın Emek Partisi (HEP) ile işbirliğine gitti. Bu işbirliğinde özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde HEP adayları SHP listesinden seçime girecekti. Sağ siyasetteki ittifak ise Refah Partisi (RP) çatısı altında gerçekleşti. Buna göre baraj tehlikesi yaşayabileceği düşünülen diğer partiler olarak Milliyetçi Çalışma Partisi (MÇP) ve İslahatçı Demokrasi Partisi (IDP) adayları RP listelerinde seçime girdiler. Bu üçlü ittifak seçimde istediği sonucu aldı ve seçim sonrasında Meclis'e girmeye hak kazanan MÇP'li ve IDP'li isimler RP'den istifa ettiler (Çakır, 1994: 27).

1995 seçimleri öncesinde milletvekilliği seçimlerine ilişkin yeniden bir yasal düzenlemeye gidilerek, milletvekilliği sayısı arttırıldı, seçim çevreleri değiştirildi ve çevre barajları kaldırılarak %10'luk ülke barajı uygulaması getirildi (Yavaşgel, 2004: 178-179). 1995 seçimleri de bir önceki seçimde olduğu gibi somut ittifak girişimlerine sahne oldu. Bu seçimler öncesinde sağ siyasette ittifak arayışları yüksek sesle dile getirilmekteydi. Doğru Yol Partisi (DYP) lideri Tansu Çiller'in MHP, Millet Partisi ve Yeni Parti ile ittifak arayışında olduğu; Mesut Yılmaz liderliğindeki ANAP'ın ise Büyük Birlik Partisi (BBP) ve Yeniden Doğuş Partisi ile ittifak kuracağı yönünde haberler gündeme gelmekteydi (Milliyet, 19 Ekim 1995). Ancak sağ siyasetteki ittifak arayışlarından ilki MHP'nin seçime tek başına katılma kararı alması ile sonuçsuz kaldı. ANAP ise ittifak çabalarında BBP ile uzlaşa sağlayabildi ve BBP'li isimler ANAP listelerinde seçime girdiler (Kiriş, 2011: 56). Sol siyasette ise CHP lideri Deniz Baykal'ın DSP ile birlikte hareket etme çağrısı Ecevit tarafından kabul görmedi. Sol siyasetteki ittifak HEP'in devamı niteliğindeki HADEP ile Sosyalist İktidar Partisi arasında kuruldu ancak bu ittifak bir başarı elde edemedi (Güzel, 2007).

Türk siyasal hayatındaki bir sonraki ittifak deneyimi 2002 seçimlerinde yaşandı. 2002 seçimlerinde sol siyasette geçmiştekilere benzer şekilde, seçim özelinde bir ittifak mı? yoksa birleşme mi? tartışmaları yaşandı. Bu dönemde sol siyasetteki tartışmaların öne çıkan isimleri Kemal Derviş ve Yeni Türkiye Partisi (YTP) lideri İsmail Cem oldu. Derviş, sol siyasetin tek bir çatı altında birleşmesi fikrini savunmaktaydı. Ancak İsmail Cem'in sol siyaset içerisindeki ittifakları umursamadığına ilişkin açıklamaları ittifak olasılığını düşürürken (Milliyet, 14 Ağustos 2002); Baykal, sol partiler arasında bir ittifakı değil, diğer sol partilerin CHP bünyesine katılması gerektiğini düşünmekteydi. Ancak bu talep de diğer partiler tarafından olumlu karşılanmadı (Cumhuriyet, 08 Eylül 2002). CHP, DSP ve YTP'nin temel aktörler olarak yer aldığı solda ittifak/birleşme ihtimalleri 2002 seçimlerinde de sonuçsuz kaldı. 2002 seçimlerinde sağ siyasetteki ittifak ise DYP, Demokrat Türkiye Partisi ve Aydınlik Türkiye Partisi arasında kuruldu ancak bu ittifak %10'luk ülke barajını geçecek oy oranına ulaşmayarak başarısız oldu.

2007 seçimlerine gelindiğinde sol siyasetteki birlik arayışları yeniden gündeme geldi. Bu noktada ilk adımı atan isim CHP lideri Deniz Baykal oldu ve DSP ile birleşme talebini dile getirdi (Hürriyet, 03 Mayıs 2007). Baykal tarafından dile getirilen birleşme talebine DSP, partinin kurumsal kimliğinin korunması hassasiyetiyle birlikte olumlu yaklaştı. Her ne kadar iki parti arasında milletvekili sayısı konusunda anlaşmazlık olduğu iddiaları gündeme gelse de yapılan görüşmeler sonucunda DSP'li isimlerin CHP listelerinde seçime girmesi konusunda anlaşma sağlandı (Cumhuriyet, 18 Mayıs 2007). 2007 seçimleri sol siyasette bir başka ittifak girişimine daha sahne oldu ve 2002 seçimlerinde Meclis dışında kalan partiler yeni bir işbirliğine yöneldiler. Kürt siyasî hareketini temsil eden Demokratik Toplum Partisi (DTP) bu seçimlere parti olarak değil de bağımsız adaylar ile girmeye karar verdi. Bu noktada 43 ilde gösterilen 60 bağımsız aday arasında Özgürlük ve Dayanışma Partisi (ÖDP), Emek Partisi ve Sosyalist Demokrasi Partisi'nden isimler de yer almaktaydı. Bir başka ifadeyle seçime 4 parti adaylarından oluşan ortak bir liste ile girilmişti (Vatan, 14 Haziran 2007). Seçim sonuçlarında DTP'nin desteklediği bağımsız adaylardan 22'si seçimi kazanmıştı ve bu isimler arasında ÖDP eski Genel Başkanı Ufuk Uras da yer alıyordu (Tuncer, 2007: 139). 2007 seçimlerinde sağ siyasetteki ittifak girişimi ise ANAP ile DYP arasında gerçekleşti. İki parti DYP'nin isminin Demokrat Parti olarak değiştirilmesi ve yeni partinin şemsiyesi altında birleşme konusunda anlaşmışlardı. Nitekim çok sayıda ANAP'linin katıldığı DYP kongresinde partinin ismi Demokrat Parti olarak değiştirildi (Milliyet, 28 Mayıs 2007). Ancak isim değişikliğinin ardında iki parti arasında ortaya çıkan fikir ayrılıkları ittifakı sonuçsuz bıraktı ve ANAP-DYP işbirliği gerçekleşmedi (Cumhuriyet, 03 Haziran 2007).

2011 ve 2015 yıllarında gerçekleştirilen genel seçimler, yine baraj kaygısı nedeniyle küçük partiler arasında kurulan ittifaklara sahne olmuştur. 2011 seçimlerinde Bağımsız Türkiye Partisi ile Demokrat Parti arasında seçim ittifakı kuruldu (Sabah, 11 Nisan 2011). Haziran 2015 seçimleri ise sağ siyasette Büyük Birlik Partisi ile Saadet Partisi (Hürriyet, 7 Nisan 2015), sol siyasette ise Emek Partisi ile Halkların Demokrasi Partisi arasında kurulan ittifaklara sahne oldu (Sabah, 22 Şubat 2015).

Türkiye'de yerel seçimlerde gerçekleştirilen ittifaklara geçmeden önce kavramsal bulanıklık yaratmamak adına kısa bir parantez açmak gereklidir. Yerel seçimlerde gerçekleştirilen ittifak yöntemi genel seçimlerde kullanılan yöntemden farklıdır. Yerel seçimlerde siyasal partiler arasında hukukî bir terim olarak ittifaktan ziyade bir işbirliğinden bahsetmek daha doğrudur. Bu bağlamda yerel seçimlerde bir siyasal partinin diğer parti ya da partiler lehine çekilmesi veya güçlü bir aday karşısında birleşme durumu söz konusudur. Bununla birlikte literatürde bu tip işbirliklerinin de ittifak yöntemleri içerisinde konumlandırıldığını belirtmek gereklidir (Miş ve Duran, 2018b: 8). Türkiye siyasî tarihinde yerel seçimlerde yapılan ittifaklara bakıldığında ise genel seçimler kadar zengin bir içerikten bahsetmek söz konusu değildir. Yerel seçimlerde kurulan birliktelikler bir siyasî partinin bir seçim çevresinde başka bir siyasî partinin adayını desteklemesi ve o bölgede seçime girmemesi şeklinde gerçekleşmiştir. 1963 yılındaki yerel seçimlerde Sivas'ta Yeni Türkiye Partisi'nin AP adayını desteklemesi, Kırşehir'de 3 siyasî partinin Millet Partisi adayına karşı birleşmesi, 1977 yerel seçimlerinde MHP'nin 49 ilde AP adayını desteklemesi, 1999 seçimlerinde ANAP, DSP ve Demokrat Türkiye Partisi arasındaki birlik arayışları yerel seçim ittifaklarına örnek olarak verilebilir.

2018 yılı, Türkiye siyasetindeki seçim ittifakları açısından hem genel hem de yerel seçimler noktasında bir milâdi ifade etmektedir. Geçmişte yasal sınırlılıklar nedeniyle somut olarak kurulamayan seçim ittifakları 2018 yılındaki değişikliklerle hukukî bir kimlik kazanmıştır. Bu tarih itibarıyla seçim ittifakları, Türkiye siyasetinin seyrini ve niteliğini belirleyecek önemli bir unsur olarak sistemdeki yerini almıştır.

4. 7102 SAYILI KANUN SONRASINDA TÜRKİYE'DE SEÇİM İTTİFAKLARI

Türkiye'de 16 Nisan 2017 tarihindeki anayasa referandumunda Anayasa değişikliklerinin kabul edilmesiyle birlikte parlamenter sistemden vazgeçildi ve 24 Haziran 2018 seçimleri ile de fiilen Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi uygulanmaya başladı. İlgili Anayasa değişikliği ile birlikte Cumhurbaşkanı'nın geçmişteki sembolik konumundan vazgeçilip, cumhurbaşkanına icracı bir karakter kazandırılması, Cumhurbaşkanı'nın siyasî partilerle olan bağı koparması zorunluluğunun ortadan kaldırılması ve seçim şeklinde salt çoğunluk şartının aranması Türkiye siyasetinde parti ittifaklarını bir ihtiyaç olarak ortaya çıkarmıştır. Bu noktada 2018 yılında gerçekleştirilen erken seçimlere gitmeden kısa bir süre önce gerçekleştirilen bir yasal düzenlemeyle seçim ittifaklarının açık ve resmî bir şekilde yapılmasının önü açılmıştır.

Dönemin Adalet Bakanı Abdülhamit Gül'ün canlı bir organizma olan siyasal sistemin ihtiyaç duyduğu bir düzenleme olarak tanımladığı ve kamuoyunda ittifak yasası olarak bilinen 7102 Sayılı *Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun* Meclis'teki uzun görüşmeler sonucunda yasalastı ve 16 Mart 2018 tarihli Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girdi. 7102 sayılı kanun, *Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunu'nda, Siyasi Partiler Kanunu'nda, Mahalli İdareler Kanunu'nda ve Milletvekili Seçimi Kanunu'nda* yapılan değişiklikleri içermektedir. Bu kanunda seçim ittifakları açısından yapılan düzenlemeye bakıldığında ise 15. Madde ile 2839 sayılı Milletvekili Seçim Kanunu'nun 12. Maddesine "Seçimlere katılma yeterliliği taşıyan siyasi partiler, ittifak yaparak seçime katılabilir. İttifak yapan siyasi partiler, kendi aday listelerini verir." ifadesi eklendi ve ardından aynı madde ile seçim ittifaklarına ilişkin usuller belirlendi (Resmî Gazete, Sayı:30362). Böylelikle 1957 yılında DP döneminde başlayan ittifak yasağı resmen kalkmış oldu.

İttifak sistemi genel seçimler düzeyinde ilk olarak 24 Haziran 2018 seçimlerinde, yerel seçimler düzeyinde ise 31 Mart 2019 seçimlerinde uygulandı. İttifak sisteminin cari Türkiye siyasetindeki belirleyiciliğini ortaya koyabilmek için siyasal ittifakların resmî olarak kurulduğu seçimler ile ittifak sisteminin uygulanmadığı son seçimleri karşılaştırmak anlamlı sonuçlar verecektir.¹

Öncelikle genel seçimler düzeyinde bakıldığında 1 Kasım 2015 tarihinde gerçekleştirilen genel seçimlerde Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) %49.50, CHP %25.32, MHP %11.90 ve Halkların Demokratik Partisi (HDP) %10,76 oranında oy almıştı. Seçim sonucunda 63 ilde birinciliği kazanan AK Parti 317; 6 ilde birincilik elde eden CHP 134; 12 ilden birinci sırada çıkan HDP 59 ve MHP ise 40 milletvekilliği kazandı. İttifak sisteminin ilk kez uygulandığı genel seçimler olan 24 Haziran 2018 seçimlerinde AK Parti, MHP ve BBP birlikteliğiyle Cumhuriyet İttifakı; CHP, İYİ Parti ve Saadet Partisi (SP) birlikteliği ile de Millet İttifakı kuruldu. Demokrat parti ise adaylarını İYİ Parti listelerinden göstererek Millet İttifakı'nın bir parçası oldu. Cumhurbaşkanı seçimi ile milletvekilliği seçimlerinin birlikte yapıldığı bu seçimlerde AK Parti %42.56, MHP %11.10, Cumhuriyet İttifakı'nın cumhurbaşkanı adayı Recep Tayyip Erdoğan ise %52.59 oy aldı. Millet İttifakı'nda ise cumhurbaşkanlığı seçiminde bir ortaklık kurulmayarak, ittifak ortaklarının kendi adayları ile cumhurbaşkanlığı seçimine katılması söz konusuydu. Seçim sonuçlarında CHP'nin cumhurbaşkanı adayı Muharrem İnce %30.64, İYİ Parti'nin cumhurbaşkanı adayı Meral Akşener %7,3, SP'nin cumhurbaşkanı adayı Temel Karamollaoğlu %0,9 oranında oy alırken; milletvekilliği seçimlerinde CHP %22.64, İYİ Parti %9.96 ve SP %1.34 oranında oy aldılar. Bu oy oranları ile AK Parti 295, CHP 146, MHP 49, İYİ Parti 43 ve HDP 67 milletvekilliği elde etti. Son iki genel seçimin karşılaştırılmasına ilişkin sayısal veriler aşağıdaki tablolarda yer almaktadır. Bu karşılaştırmada son genel seçimde ittifak blokları içerisinde yer almadığı için HDP'ye, 1 Kasım 2015 seçimlerine katılmadığı için de İYİ Parti'ye yer verilmemiştir. Bununla birlikte, İYİ Parti'nin ittifak sistemi içerisindeki anlamına sonuç kısmında değinilecektir.

Tablo 1: 1 Kasım 2015 ve 24 Haziran 2018 Genel Seçimlerinin Meclis'teki Sandalye Oranları Açısından Karşılaştırılması

Seçim Yılı	Partilerin Sandalye Oranları	AK Parti	CHP	MHP
2015		%57,63	%24,36	%7,27
2018		%49,16	%24,33	%8,16

1 Seçim sonuçlarına ilişkin bilgiler Yüksek Seçim Kurulu'nun internet sitesinden elde edilmiştir.

Tablo 2: 1 Kasım 2015 ve 24 Haziran 2018 Genel Seçimlerinin İl Sonuçlarına Göre Karşılaştırılması

Partiler İl Sayıları	Oy Oranı ve Kazanılan Milletvekili Sayısı Artan	Oy Oranı Artan, Kazanılan Milletvekili Sayısı Değişmeyen	Oy Oranı Artan, Kazanılan Milletvekili Sayısı Düşen	Oy Oranı Düşen, Kazanılan Milletvekili Sayısı Artan	Oy Oranı Düşen, Kazanılan Milletvekili Sayısı Değişmeyen	Oy Oranı ve Kazanılan Milletvekili Sayısı Düşen
AK Parti	4	6	-	5	40	26
CHP	12	19	1	5	39	5
MHP	14	29	-	3	28	7

Her iki tablodaki veriler birlikte değerlendirildiğinde sistemin hâkim partisi konumundaki AK Parti'nin hem Meclis'teki sandalye oranı hem de oy oranı açısından yaşadığı düşüş dikkat çekicidir. AK Parti, 1 Kasım 2015 seçimleri ile karşılaştırıldığında 24 Haziran 2018 seçimlerinde 71 ilde oy kaybı yaşamış; oy kaybı yaşadığı 71 ilin 26'sında milletvekili sayısı açısından da kayba uğramıştır. Ancak burada sadece Bayburt ili için ayrı bir parantez açıp, bu ilin 2015'te 2, 2018'de ise bir milletvekili çıkardığını ve AK Parti'nin her iki seçimde de bu ilden milletvekili çıkararak tek parti olduğunu belirtmek gerekir. AK Parti'nin oy oranını ve milletvekili sayısını arttırdığı illerde ise Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi seçim çevrelerinin ağırlıkta olduğunu da söylemek gerekir. Bu husus AK Parti'nin oy kazanımlarının merkez-sağ siyasetten değil Kürt seçmenden olduğunu göstermektedir. MHP, oy oranında küçük bir düşüş yaşamakla birlikte hem Meclis'teki temsil oranı hem de kazanılan milletvekili sayısında artış yaşamıştır. Bu sonucun ortaya çıkışında AK Parti'den yaşanan oy geçişlerinin etkisi olduğunu söylemek mümkündür. CHP, oy oranında düşüş yaşasa da kazandığı milletvekili sayısını arttırmıştır. Kaldı ki CHP'nin oyu 32 ilde artarken 49 ilde düşmüştür. Oy oranındaki düşüşe rağmen milletvekili sayısındaki artış iki faktörle açıklanabilir. Birincisi ittifaka verilen oyların dağılımı özellikle sağ seçmenin güçlü olduğu illerde CHP'ye bir avantaj sağlamıştır. İkinci ve daha belirleyici olan etken ise 2017'de kabul edilen Anayasa değişikliği ile Meclis'teki sandalye sayısının 550'den 600'e yükseltilmesidir. CHP, milletvekili sayısı arttırılan 32 ilin 10'unda kazandığı sandalye sayısını arttırmıştır. AK Parti ise bu illerin milletvekili sayısındaki artışa rağmen sadece 4'ünde kazandığı vekillik sayısını arttırabilmiş, bununla birlikte bu illerin 10 tanesinde milletvekili sayısının artmasına rağmen kazandığı milletvekilliği sayısında düşüş yaşamıştır. MHP ise bu illerin 9'unda kazandığı milletvekili sayısını arttırmıştır. Bu konuda dikkat çekici durum İYİ Parti için söz konusudur. İYİ Parti kazandığı 43 vekillikten 37 tanesini milletvekili sayısı arttırılan bu illerden çıkarmıştır. Tüm bu bulgular, hem sistemdeki güç dağılımının yaşadığı değişimi hem de merkez-sağ siyasetteki bölünmüşlüğü göstermesi açısından oldukça anlamlıdır ve seçim ittifaqların gerekliliği ve aktörleri noktasında da belirleyicidir. Bu noktada dikkat çeken bir diğer husus 2002 yılından itibaren katıldığı tüm seçimlerden birinci parti olarak çıkan AK Parti'nin, ittifak sisteminin uygulanması öncesindeki son genel seçim olan 1 Kasım 2015 seçimleri de dâhil olmak üzere bu seçimlerin hiçbirinde %50 oranına ulaşamamış olmasıdır. Dolayısıyla cumhurbaşkanı seçiminde salt çoğunluğun aranıyor olması, sistemin dominant partisi olan AK Parti için bile ittifak sistemini bir ihtiyaç olarak ortaya çıkarmıştır. Kaldı ki Türk siyasî tarihinde 1954 seçimlerinde DP ve 1965 seçimlerinde AP dışında hiçbir parti %50 oy oranına ulaşma başarısını elde edememiştir. Bir başka ifadeyle 1965'ten günümüze bu orana ulaşılabilmiş değildir. Türkiye siyasetinde ittifak sistemini gerekli kılan bir diğer husus ise sağ siyaset içerisinde etkili bir aktör olarak İYİ Parti'nin kurulmasıdır. Bu sonuçlar itibariyle herhangi bir partinin, ittifak sistemine dâhil olmadan ne cumhurbaşkanı seçebilecek ne de Meclis'te salt çoğunluğu elde edebilecek oy oranına ulaşması mümkündür.

Cari Türkiye siyasetinde ittifak sistemi yerel seçimler açısından daha karmaşık ve en az genel seçimler kadar belirleyici bir niteliğe sahiptir. 30 Mart 2014 tarihindeki yerel seçimlerin belediye başkanlığı seçimi sonuçlarında AK Parti %43.13, CHP %26.45, MHP %17.76 ve Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) %4.18 oranında oy almıştır. Büyükşehir belediye başkanlığı seçimi sonuçlarında ise AK Parti %45.54, CHP %31.4, MHP %13.65 ve BDP %3.09 oranında oy aldılar. Bu oy oranları ile birlikte AK Parti 48, CHP 14, BDP 10 ve MHP 8 ilde belediye başkanlıklarını kazandı. 2018 seçimleri öncesinde kurulan Cumhur ve Millet İttifakları, SP'nin Millet İttifakı'ndan ayrılması dışında aynı aktörlerle 31 Mart 2019 yerel seçimlerinde de birlikte hareket ettiler. Burada birlikte hareket etmek ile kastedilen ittifaqları oluşturan aktörlerin 2018 yılındaki seçimlerle aynı olduğudur. Bununla birlikte

ittifak ortakları, birçok seçim çevresinde diğer ittifak ortağının adayını desteklemek suretiyle birlikte hareket etmiş olsalar da ittifak ortaklığının kurulmayıp her partinin kendi adayı ile yarışa katıldığı seçim çevreleri de söz konusudur.

2014 ve 2019 yerel seçimlerinin sonuçları iller bazında karşılaştırılarak incelendiğinde ittifak sisteminin önemi çok daha net bir biçimde ortaya çıkmaktadır. 2019 seçimlerinin sonucunda AK Parti'nin kazandığı il belediye başkanlığı sayısı 41'e düşmüştür. AK Parti'nin kazandığı illerdeki sonuçlar 2014 seçimleri ile karşılaştırıldığında Balıkesir ve Giresun olmak üzere sadece 2 şehirde MHP ile kurulan ittifakın bir fayda sağladığını söylemek mümkündür. Bunun dışındaki 39 il, AK Parti'nin tek başına yani bir ittifak birliğine gerek duymadan da kazanabileceği illerdir ve sonuç bu yönde olmuştur. 2019 yerel seçimlerinin sonuçları Cumhuriyet İttifakı'nın diğer ortağı MHP açısından incelendiğinde de benzer bir sonuç söz konusudur. MHP bu seçimlerde kazandığı il belediye sayısını 11'e yükseltmiştir. Ancak bu 11 ilin 9'unda AK Parti ve MHP kendi adayları ile seçime girmişlerdir. Bir başka ifadeyle bu 9 ilde MHP, ittifakın herhangi bir etkisi olmadan seçimi kazanmıştır. MHP'nin diğer kazandığı il olan Osmaniye, ilin tarihsel süreç içerisindeki oy eğilimine bakıldığında AK Parti'nin aday çıkarmamış olması ile birlikte MHP'nin yine herhangi bir desteğe ihtiyaç duymadan kazandığı bir ildir. MHP'nin kazandığı illerden sadece Manisa'da ittifakın bir etkisi olduğu söylenebilir. Manisa'da 2014 yerel seçimlerinde %40 oy oranı ile seçimi kazanırken 2018 genel seçimlerinde Cumhuriyet İttifakı Manisa'dan %51 oy almıştır. 2019 yerel seçimlerinde ise seçimi %52'lik oy oranı ile kazanmıştır.

2019 yerel seçimlerinde ittifak sistemi muhalefet açısından daha anlamlı sonuçlar doğurmuştur. CHP 2019 yerel seçimleri ile birlikte kazandığı il belediye başkanlığı sayısını 21'e çıkarmıştır. Bu illerden Çanakkale, İzmir, Muğla, Sinop ve Tekirdağ CHP'nin ittifak desteğine gerek duymadan da kazanabileceği illerdir. Bu 5 il dışında kazanılan 16 il belediye başkanlığının kazanılmasında Millet İttifakı'nın ciddi etkisi söz konusudur. Bu noktada bir parantez açarak belirtmek gerekir ki, CHP'nin ittifakla kazandığı iller içerisinde 2014 yerel seçimlerinde de önemli oy farkı ile kazandığı iller vardır. Ancak 2019 yerel seçimlerinde karşısında bir ittifak bloğu olduğu düşünüldüğünde hem bir önceki seçimlerde kazanılan illerin korunmasında hem de yeni illerin kazanılmasında İYİ Parti ile kurulan ittifakın etkisi son derece belirleyicidir. Örneğin 2014 yılındaki yerel seçimlerde kazanılmış olan Aydın, Burdur, Edirne, Eskişehir, Hatay ve Yalova belediye başkanlıklarının korunmasında; 2019 yerel seçimlerinde ise Adana, Ankara, Antalya, Ardahan, Artvin, Bilecik, Bolu, İstanbul, Kırşehir ve Mersin belediye başkanlıklarının kazanılmasında ittifak sisteminin belirleyici olduğunu söylemek mümkündür. İYİ Parti 2019 yerel seçimlerinde her ne kadar il belediye başkanlığı kazanamamış olsa da Türkiye siyasetine ittifak sisteminin resmen girmiş olmasıyla birlikte sistemdeki anahtar partilerden biri konumuna gelmiştir.

Son olarak, cari Türkiye siyasetinde seçim ittifaklarının hukuken mümkün kılınması, %10'luk seçim barajının varlığını sürdürmesinin sorgulanmasını da beraberinde getirmiştir. Bilindiği gibi %10'luk seçim barajı yönetimde istikrar ilkesinin hayata geçirilmesi amacıyla var olan bir uygulamadır. Bu noktada Türkiye'de Cumhurbaşkanlığı Hükümet sistemine geçiş ile birlikte yönetimde istikrar ilkesinin doğal olarak sağlandığını söylemek mümkündür. Daha açık bir ifadeyle söylemek gerekirse, yeni sistemde yürütmenin yasama içerisinden çıkmaması, yasama ve yürütme seçimlerinin aynı gün yapılması, yürütmenin güvenoyuna ihtiyaç duymaması, seçimlerinin yenilenmesinin daha zor şartlara bağlanması gibi hususlar birlikte değerlendirildiğinde yönetimde istikrar ilkesinin kendiliğinden hayata geçeceğini söylemek mümkündür (Barın, 2019: 7). Dolayısıyla geriye seçimlerin sahip olması gereken diğer nitelik olan temsilde adalet ilkesinin tartışılması kalmıştır. Bu noktada ilk elde seçim ittifaklarının öz itibarıyla temsilde adalet ilkesinin sağlanması noktasında son derece elverişli olduğunu söylemek mümkündür. Seçim ittifaklarını hukuken mümkün kılan 7102 sayılı Kanun ile birlikte %10'luk seçim barajının uygulanması noktasında bir değişikliğe gidilmemiş ancak, ittifak içerisindeki partilerin tek başlarına aldıkları oylara bakılmaksızın ittifakın toplam oyunun seçim barajını geçmesi durumunda bu partilerin parlamentoya girmesinin önü açılmıştır (Çirkin, 2019: 434). Nitekim 24 Haziran 2018 seçimleri sonucunda Meclis'te temsil edilen oy oranı %99,3 gibi çok yüksek bir seviyeyi görmüştür (Ünal, 2019: 324). Bu durumda, ittifak sisteminin varlığı halinde %10'luk seçim barajının anlamını yitirdiğini söylemek yanlış olmayacaktır (Barın, 2019: 11). Bununla birlikte, ittifak sisteminin varlığına rağmen seçim barajı uygulamasının devam ettirilmesini, herhangi bir ittifak yapılanması içerisinde konumlanması mümkün olmayan sistemin aşırı uçlarında yer alan partileri temsil mekanizması dışında tutmayı amaçlayan bir siyasal tercih olarak değerlendirmek de mümkündür.

Seçim ittifaklarının temsilde adalet ilkesi açısından incelenmesini gerektiren bir diğer konu da ittifaka verilen oyların dağıtılması hususudur. Bu konuda iki noktaya dikkat çekmek gereklidir. Birincisi, kazanılan sandalye sayısının hesaplanmasında ittifak içerisinde hangi partiye verildiğine bakılmaksızın ittifak oylarının bir bütün olarak değerlendirilmesidir. D'hondt sisteminin hesaplama ilkeleri dikkate alındığında bir ittifak bloğu içerisinde seçime girmek siyasal partilere avantaj sağlamaktadır. İkinci husus ise ittifak içerisindeki herhangi bir partiye değil de doğrudan ittifaka verilen oyların ittifak içerisindeki partilerin aldıkları oy oranına göre dağıtılmasıdır. Bu yöntem ittifak içerisindeki büyük partilere avantaj sağlar niteliktedir. Her iki husus birlikte düşünüldüğünde her ne kadar ittifak sistemi %10'luk seçim barajının aşılması noktasında elverişli olsa da ittifak sistemine dâhil olmayan oyların temsilde ve ittifaka verilen oyların dağıtılmasında temsilde adalet ilkesi açısından sorunları da barındırmaktadır (Barın, 2019; Çirkin, 2019).

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

Bir ülkede gerçekleştirilen seçimlerde geçerli oyların sonuca nasıl yansıtacağına ilişkin teknikleri ifade eden seçim sistemi, o ülkede siyasî sistemin güç dengeleri açısından da son derece önemlidir. Bu güç dengeleri arasında önemli bir rolü de seçim ittifakları üstlenmektedir. Bir başka ifadeyle sistem içerisinde seçim ittifaklarının kurulup kurulmaması, kurulacaksa hangi nedenlerle kurulacağı seçim sistemleri ile doğrudan ilgilidir.

Maurice Duverger tarafından temeli atılan seçim sistemlerinin siyasî ittifaklar üzerinde etkili olduğu düşüncesi, Türkiye siyasetindeki somut olaylarla yansımaları bulmuştur. Tarihsel süreç içerisinde bakıldığında Türkiye siyasetinde kurulan ittifaklar, dönemler itibarıyla uygulanan seçim sistemleri ile doğrudan ilgilidir. Bu noktada Türkiye'de 1980'li yıllara kadar gerçekleştirilmek istenen siyasî ittifak arayışlarının sistemdeki dominant bir partiyi alt etmek, onun üstünlüğüne son vermek amacıyla gerçekleştirildiğini söylemek mümkündür. 1957 seçimlerine giderken 3 muhalefet partisinin çoğunluk sisteminin etkisiyle dominant parti karakteri kazanma potansiyeline sahip DP karşısında giriştiği ancak iktidar tarafından hayata geçirilen bir yasal düzenleme ile engellenen ittifak arayışı bu durumun en göze çarpan örneklerinden biridir. Bununla birlikte yine 1980'li yıllara kadarki süreçte gerek seçim sistemindeki esneklik yani kimi dönemlerde baraj uygulamasının söz konusu olmayışı, gerek yasal sınırlılıklar ve gerekse de sistemin çok kutuplu yapısı nedeniyle somut ittifak girişimleri gerçekleştirilememiştir.

1980'li yıllarla birlikte seçim sisteminde yapılan değişikliklerle baraj uygulaması siyasî yapının önemli bir belirleyicisi olarak sahneye çıktı. Bu noktada yine Duverger'in düşünceleri pratiğe döküldü ve orantılı temsil sistemindeki baraj uygulamasının küçük partileri işbirliğine yönlendireceği kabulü Türkiye siyaseti özelinde gerçeğe dönüştü. Bu dönemde sol siyasette, hem sağ partilerin egemen konumunu sonlandırmak hem de baraj altında kalmaktan kurtulmak amacıyla; sağ siyasette ise baraj uygulamasını aşabilmek amacıyla muvazaalı ittifaklar kuruldu. Türk siyasî tarihinde kurulmaya çalışılan ya da muvazaalı/hülle yolu ile kurulabilen ittifaklar, bu ittifakları gerekli kılan sebepler ile birlikte değerlendirildiğinde, hâkim bir partiyi devirmek noktasında bir *tercih*; baraj uygulamasını aşabilmek noktasında ise bir *zorunluluk* niteliğindedir.

2017 yılındaki anayasa değişiklikleri ile birlikte hükümet sisteminde yeni bir döneme geçilmesi ve bu yeni dönemin doğurduğu bir ihtiyaç olarak 2018 yılında siyasî partiler arasındaki ittifakların yasal olarak mümkün kılınması, seçim ittifaklarını Türkiye siyaseti açısından bambaşka bir konuma taşımıştır.

Genel seçimler özelinde değerlendirildiğinde cumhurbaşkanı seçimleri ile milletvekili seçimlerinin aynı gün yapılması ve cumhurbaşkanı seçiminde salt çoğunluğun aranması geçmiş yılların aksine siyasî ittifakları bir *zorunluluk* olarak kabul etmemizi beraberinde getirmektedir. Türkiye siyasetindeki en uzun süreli tek başına iktidar deneyimini yaşayan ve 2002'den bugüne girdiği tüm seçimlerden birinci parti olarak çıkan AK Parti'nin dahi %50 oy oranına ulaşamamış olması ve hatta 1965'ten günümüze bu orana ulaşabilen hiçbir partinin olmaması cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi varlığını sürdürdüğü sürece seçim ittifaklarını bir zorunluluk olarak karşımıza çıkarmaktadır. Nitekim son iki genel seçimi karşılaştırdığımızda elde edilen bulgular, bu zorunluluğu ortaya koyar niteliktedir. Öncelikle seçim ittifaklarının varlığı birbirlerine yakın ideolojik tavır alışlara sahip partiler arasında oy geçişini arttırmaktadır. Örneğin Cumhurbaşkanlığı İttifakı açısından değerlendirmek gerekirse, milletvekili sayılarındaki ve temsil oranlarındaki değişimlere bakıldığında ittifak içerisinde AK Parti'den MHP'ye oy geçişlerinden bahsetmek mümkündür. Bu noktada merkez-sağ siyasetin yeni aktörü İYİ Parti'ye de bir parantez açmak gereklidir. Yine son iki seçim sonuçlarına bakıldığında hem AK Parti'den hem de MHP'den İYİ

Parti'ye oy geçişleri olduğu görülmektedir. İYİ Parti'nin kazandığı 43 sandalye ile Meclis'te elde ettiği %7,16'lık temsil oranı, bu partiyi sistemin önemli bir aktörü konumuna getirmiştir. İttifak sistemi, partilerin iller bazında aldıkları sonuçlar açısından değerlendirildiğinde de bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü ittifak blokları içerisindeki partilerin bazı illerde oy oranında düşüş yaşasa da kazanılan milletvekili sayısında artış yaşadığı görülmektedir. Bu durumun ortaya çıkmasında ittifak bloklarına verilen oyların ittifak üyesi partilere dağıtılmasının etkisi söz konusudur. Merkez-sağ siyaset içerisinde İYİ Parti'nin üçüncü etkin bir aktör olarak ortaya çıkması ve gelecekte yeni oluşumların da kurulabilecek olma ihtimali birlikte değerlendirildiğinde, merkez-sağ siyasetteki bölünmüşlüğü ittifakları zorunlu kılan bir başka unsur olduğunu söylemek mümkündür. Kaldı ki, İYİ Parti'nin yeni bir aktör olarak katıldığı ilk genel seçimlerde merkez-sağ siyasetin oy oranı ve sandalye dağılımında yaşanan değişiklikler bu hususu desteklemektedir.

Seçim ittifaklarının hukuken mümkün kılınmasına rağmen seçim barajının varlığını sürdürmesi, seçim ittifaklarını bir zorunluluk olarak nitelendirmemizi sağlayan bir diğer husustur. Nitekim genel oy potansiyeli itibarıyla %10 seçim barajına yaklaşma şansı çok düşük olan siyasal partiler, kendi kurumsal varlıklarını koruyarak aktif siyaset yapabilmek için bir ittifak bloğu içerisinde konumlanmak zorundadırlar. Bu durum temsilde adalet ilkesinin azamî seviyede hayata geçirilmesini sağlamakla birlikte, siyasal partileri siyasal yelpazenin merkezinde konumlanmaya da zorlamaktadır. Bir başka ifadeyle sistemdeki aşırı ideolojik, etnik vb. oluşumlar törpülenmektedir.

Genel seçimler düzeyinde seçim ittifaklarının bir zorunluluk olması durumu sistemdeki ideolojik eğilimler açısından da önemli çıkarımlar yapmamızı sağlamaktadır. Türk siyasî tarihinde sistemde baskın konumda olabilen, %50 bandını aşan veya bu orana yaklaşabilen partiler hep siyasî yelpazenin sağında yer alan partilerdir. Dolayısıyla, az önce de bahsedildiği gibi bu partiler arasında en fazla öne çıkan AK Parti'nin dahi cari siyasal sistemde ittifak kurma zorunluluğu içerisinde olması, sol siyaset açısından bu zorunluluğu çok daha ciddi boyutlara ulaştırmaktadır. Türk siyasî tarihinde gerçekleştirilmiş tüm genel seçimler incelendiğinde sol siyasetin azamî %35-40 bandında bir oy oranına sahip olduğu görülmektedir. Bu anlamda parlamenter sistem içerisinde kimi zaman tek başına kimi zaman ise koalisyonlar aracılığıyla iktidar deneyimi yaşayabilen sol siyasetin, cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçiş ile birlikte herhangi bir ittifak bloğu içerisinde yer almadan iktidar olabileme şansı neredeyse imkânsızdır. Hatta bu konuda bir adım daha ileri giderek cari Türkiye siyasetinin temel dinamikleri içerisinde sol siyasetin herhangi bir sağ parti ile ittifak kurmadan iktidar olabileme ihtimalinin çok güç olduğunu da söylemek mümkündür. Nitekim yine Türkiye'nin genel seçimleri incelendiğinde iki sol partinin aynı anda girip, oy toplamlarının %40 oranının dahi üzerine çıkabildiği bir seçim yoktur. Tüm bu bilgiler bir arada değerlendirildiğinde doğrudan sağ siyasetin aktörleri tarafından kontrol edilmeyen ya da en azından bir sağ siyaset aktörünün iktidar ortağı olmadığı bir iktidar yapılanmasından söz etmek mümkün değildir. Son kertede seçim ittifakları, hem cumhurbaşkanının seçimi açısından hem bir ittifak bloğunun Meclis'te sandalye çoğunluğunu elde edip yasama ile yürütmenin uyum içinde çalışabilmesi açısından hem de sistemin küçük partilerinin aktif birer aktör olarak varlıklarını sürdürebilmesi açısından bir *zorunluluk* olarak görülmektedir.

Yerel seçimler açısından değerlendirildiğinde ise seçim ittifaklarının cari siyasetteki muhalefet partilerine önemli bir katkı sağladığı söylenebilir. 2014 ve 2019 yerel seçimleri karşılaştırıldığında ittifak sisteminin merkez sağdaki partiler için çok büyük bir katkısı söz konusu değildir. Başka bir ifadeyle, merkez sağ partiler açısından yerel seçimlerde ittifak içerisinde olup olmamak kayda değer bir sonuç doğurmamakta, bu partiler bir ittifak bloğu içerisinde olmadan da benzer oy oranları ile benzer sayıda il belediye başkanlığı kazanmaktadırlar. Muhalefet partileri, özellikle de merkez sol partiler ise seçim ittifakı kurarak çok uzun yıllardır merkez sağ siyasetin elinde bulunan il belediye başkanlıklarını kazanabilmiştir. Dolayısıyla CHP özelinde merkez sol siyasetin yerel seçimlerde başka parti ya da partilerle ittifak kurmayı *tercih* etmesi seçim sonucundaki başarıyı etkileyebilecek çok önemli bir unsurdur.

Türkiye siyasetinin geçmişini ve bugünü seçim ittifakları açısından genel olarak değerlendirmek gerekirse, çalışmanın kuramsal kısmında da belirtildiği üzere seçim sistemlerinin siyasî partiler arasında kurulan ittifakları doğrudan etkileyeceği düşüncesi Türkiye özelinde de net bir şekilde kendisini göstermiş ve seçim sistemi ittifakların arka planındaki temel belirleyici unsur olmuştur. 1950'li yıllarda uygulanan çoğunluk sisteminde dominant bir partiye karşı muhalefet partilerinin ittifak arayışları, orantılı temsil sisteminin baraj ile birlikte uygulanması neticesinde küçük partilerin baraj engelini aşabilmek için kurdukları ittifaklar bu durumu kanıtlar

niteliktedir. 2017 yılındaki hükümet sistemi değişikliği seçim ittifaklarını başka bir boyuta taşımıştır. Tarihsel süreç içerisinde siyasal yelpazenin sağ ve sol kanadındaki partilerin oy oranlarının genel seyri ve bugünkü yapıda da AK Parti'nin oy potansiyeli dikkate alındığında, hem cumhurbaşkanının seçilebilmesi hem de yasama ile yürütme arasındaki uyumun sağlanabilmesi noktasında seçim ittifakları bir *zorunluluktur*. Bu zorunluluk çok daha belirleyici oranda merkez sol siyaset için de geçerlidir. Hatta merkez sol, sağ siyaset içerisindeki bir parti ile ittifak yapmak zorundadır. İttifak sisteminin yasal bir zemine kavuşması ile birlikte yerel seçimlerde de ittifak blokları oluşturulmuştur. Ancak bu ittifaklar özellikle merkez sağ siyaset için ciddi bir katkı sağlamamıştır. Merkez sol siyaset ise kazandığı il sayısını arttırmak istemesi durumunda ittifak sisteminin içerisinde yer almayı *tercih* edebilir. Son cümle olarak seçim ittifaklarının genel seçimler için bir *zorunluluk* yerel seçimler için bir *tercih* olduğunu ve sistemin belirleyici gücünün merkez sağ partilerin elinde olduğunu söylemek mümkündür.

KAYNAKLAR

- Ağar ve Mumcu Yollarını Ayırıyor. (2007). *Cumhuriyet*, 3 Haziran.
- Aksoy, İ.U. (2019). "2018 Genel Seçimler Öncesi AK Parti-MHP Cumhur İttifakı'nın Seçmen Nezdindeki Toplumsal Algısı", *International Journals Of Economics, Administrative and Social Sciences*, Haziran 2(1), 21-39.
- Alkan, M.Ö. (2006). "Türkiye'de Seçim Sistemi Tercihinin Misyon Boyutu ve Demokratik Gelişime Etkileri", *Anayasa Yargısı Dergisi*, 23, 133-165.
- Altı Parti Seçimden Çekildi. (2011). *Sabah*, 11 Nisan, <https://www.sabah.com.tr/gundem/2011/04/11/iki-parti-secimlerden-cekildi>, (25.11.2019)
- Artık DYP Yok, DP Var. (2007). *Milliyet*, 28 Mayıs.
- Barın, T. (2019). "Yeni Hükümet Sisteminde Temsilde Adalet İlkesi ve 'Seçim İttifakı' Düzenlemesinin Değerlendirilmesi», *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, 2019(1), 1-34.
- Baykal Çağırıldı Cem Hayır Dedi. (2002). *Cumhuriyet*, 8 Eylül.
- Bilgili, M.A. (2019). *Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ve Türkiye'de Seçim İttifakları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Çakır, R. (1994). *Ne Şeriat ne Demokrasi Refah Partisini Anlamak*, Metis, İstanbul.
- Çam, E. (2011). *Siyaset Bilimine Giriş*, Der Yayınları, İstanbul.
- Çınar, Y. ve Göksel, T. (2018). "21 Şubat 2018'de Teklif Edilen "İttifaklı d'hondt" Sistemine Göre Seçim Simülasyonları", *Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı*, <https://www.tepav.org.tr/tr/haberler/s/4314>, (12.11.2019).
- Çınar, Y. ve Göksel, T. (2019). "Türkiye'de Yeni Seçim ve Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne İlişkin Sayısal Analizler ve Politika Önerileri", *Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı*, <https://www.tepav.org.tr/tr/yayin/s/1395>, (12.11.2019).
- Çiller'den İkili Oyun. (1995). *Milliyet*, 19 Ekim.
- Çirkin, F. (2019). «Temsilde Adalet İlkesi Açısından Genel Seçimlerde İttifak», *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5(2), 433-449.
- Demirel'in MHP İle İşbirliği Önerisini Türkesiz Kabul Etmedi. (1977). *Cumhuriyet*, 15 Nisan.
- DTP-ÖDP-EMEP-SDP'nin Ortak Aday Listesi. (2007). *Vatan*, 14 Haziran, <http://www.gazetevatan.com/dtp-odp-emep-sdp-nin-ortak-aday-listesi-123733-secim-2007/>, (28.11.2019).
- Dursun, D. (2008). *Siyaset Bilimi*, 3. Baskı, Beta, İstanbul.
- Duverger, M. (1974). *Siyasi Partiler*, 2.Baskı, (Çev: E. Özbudun), Bilgi, Ankara.
- Erdoğan, E. (1999). *Seçim Sistemleri ve Siyasal Sonuçları: İstikrar ve Temsiliyet*, https://www.academia.edu/346993/Se%C3%A7im_Sistemleri_ve_Siyasal_Sonuc%C3%A7lar%C4%B1, (13.11.2019).
- Gözler, K. (2007). *Anayasa Hukukuna Giriş*, Ekin Kitabevi, Bursa.
- Güç Birliği Tamam. (2007). *Cumhuriyet*, 18 Mayıs.
- Gürsel, S. Ve Acar, U. (2018). "İttifak Kuralının Seçim Sonuçlarına Etkileri", *Bahçeşehir Üniversitesi Ekonomik ve Toplumsal Araştırmalar Merkezi*, <https://betam.bahcesehir.edu.tr/2018/03/ittifak-kuralinin-secim-sonuclarina-etkileri/>, (13.11.2019).
- Güzel, H.C. (2007). "Seçim İttifaklarının Yılan Hikâyeleri", *Radikal*, 22 Nisan, <http://www.radikal.com.tr/yazarlar/hasan-celal-guzel/secim-ittifaklarinin-yilan-hikyeleri-812080/>, (25.11.2019).
- HDP ve Emek Partisi Genel Seçimde İttifak Yapacak. (2015). *Sabah*, 22 Şubat, <https://www.sabah.com.tr/gundem/2015/02/22/hdp-ve-emek-partisi-genel-secimde-ittifak-yapacak>, (27.11.2019).
- Heywood, A. (2018). *Siyaset*, 19. Baskı, (Çev: F. Bakırcı), BB101, Ankara.
- İki Muhalif Partinin İşbirliği Suya Düştü. (1954). *Milliyet*, 20 Mart.
- İşbirliği Mevzuunda Tam Bir Anlaşmaya Varıldı. (1957). *Cumhuriyet*, 22 Ağustos.
- İşbirliğine SHP'den Ret. (1987). *Milliyet*, 24 Eylül.

- İttifak Hiç Umurumda Değil. (2002). *Milliyet*, 14 Ağustos.
- Kiriş, H.M. (2011). "Parti Sisteminde Kutuplaşma ve Türk Parti Sistemi Örneği", *Amme İdaresi Dergisi*, 44, 33-67.
- Milletvekilleri Seçimi Kanununun 35 ve 109 uncu Maddelerinin Tadiline ve Bu Kanuna Muvakkat Bir Madde İlâvesine Dair Kanun. (13.09.1957). *Resmî Gazete*, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/9705.pdf>. (31.11.2019).
- Miş, N. (2018). "Yeni Siyasal Sistemin İlk Seçimleri ve Sonuçlarının Karşılaştırmalı Analizi", *Muhafazakâr Düşünce*, 15(54), 232-355.
- Miş, N. Ve Duran, H. (2018). "24 Haziran Seçim Sonuçları Analizi", *SETA Analiz*, 250 (Temmuz).
- Miş, N. ve Duran, H. (2018). "Seçim İttifakları", *SETA Analiz*, 232 (Şubat).
- Muhalefet İşbirliği İle Bir Seçimi Kazandı. (1957). *Milliyet*, Temmuz
- Oğuz, M.C. (2019). "Seçimlerin, Demokratikleşme Sürecine Etkileri: Seçim İttifakları ve Türkiye Üzerine Bir Tartışma", *Memleket Siyaset Yönetim*, 31, 93-128.
- Özbudun, E. (2011). *Türkiye'de Parti ve Seçim Sistemi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Saadet Partisi ve BBP Seçime Birlikte Girecek. (2015). *Hürriyet*, 7 Nisan, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/saadet-partisi-ve-bbp-secime-birlikte-girecek-28673138>, (01.12.20119)
- Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, (16.03.2018). *Resmî Gazete*, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/03/20180316-28.htm>, (01.12.2019).
- Solda Birlik Mi Doğuyor?. (2007). *Hürriyet*, 3 Mayıs, http://bigpara.hurriyet.com.tr/haberler/genel-haberler/solda-birlik-mi-doguyor_ID604560/, (02.12.2019).
- Teziç, E. (2012). *Anayasa Hukuku*, 15. Baskı, Beta, İstanbul.
- Tuncer, E. (2006). "Türkiye 'de Seçim Uygulamaları Sorunları Işığında Temsilde Adalet- Yönetimde İstikrar İlkelerinin İşlevselliği", *Anaysa Yargısı Dergisi*, 23, 167-182.
- Tuncer, E. (2007). "22 Temmuz Seçimleri: Genel Bir Değerlendirme", *Toplum ve Demokrasi*, 1(1), 135-146
- Türk, H. S. (2006). "Seçim, Seçim Sistemleri ve Anayasal Tercih", *Anaysa Yargısı Dergisi*, 23, 75-113.
- Uzun, M.S. (2018). *Siyasi Partiler ve Seçim Hukuku Kısıtları İçerisinde Türkiye'de Seçim İttifakları ve Alternatif Seçim İttifakı Modelleri*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi.
- Ünal, A.B. (2019). «Türkiye'nin Yeni Sisteminde Seçim Öncesi İttifaklar», *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 10(2), 321-328.
- Varlık, Ü. ve Ören, B. (2001). *Seçim Sistemleri ve Türkiye'de Seçimler*, Der Yayınları, İstanbul.
- Yavaşgel, E. (2004). *Temsilde Adalet ve Siyasal İstikrar Açısından Seçim Sistemleri ve Türkiye'deki Durum*, Nobel Yayın, Ankara.
- Yüksek Seçim Kurulu, *Seçim Arşivi*, <http://www.ysk.gov.tr/tr/secim-arsivi/2612>, (03.12.2019).